

УДК 303.8:001.32(477)УНДІЕОСГ] : [330.34: 338.43.01] «19» (1920-1930 pp.)
JEL: I23

В.К. Гаркавко

**ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОВІДНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ АГРОЕКОНОМІЧНОЇ
АКАДЕМІЧНОЇ ІНСТИТУЦІЇ ТА ЇЇ РОЛЬ В ДОСЛІДЖЕННІ
ПРОБЛЕМ СТАЛОГО АГРОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
в кінці 20-х – першій половині 30-х років ХХ ст.**

У статті обґрунтовано пріоритет Українського науково-дослідного інституту економіки і організації сільського господарства у формуванні аграрної економіки як напряму академічної науки. Пропонується поновити сільськогосподарську економію як науковий напрям і навчальну дисципліну.

Ключові слова: сільськогосподарська економія, Український науково-дослідний інститут економіки і організації сільського господарства, сталий агроекономічний розвиток.

Постановка проблеми. Розроблення проблематики досліджень, спрямованих на пошук шляхів досягнення сталого економічного розвитку в агропромисловому секторі економіки України необхідно має бути пов'язане з вивченням попереднього історичного досвіду ведення різноманітних форм господарювання в галузі як в країні, так й у світі загалом. Такий підхід дає можливість, по-перше, виявляти найбільш прогресивні форми ведення сільськогосподарського та взаємопов'язаних з ним виробництв харчопереробного спрямування, по-друге, визначати можливість та реалістичність існування умов (перш за все – об'єктивного характеру) для їхнього впровадження саме в нашій країні. Останнє викликає необхідність проведення фундаментальних наукових досліджень економіко-теоретичного характеру поєднано з історико-економічними розвідками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історико-економічні дослідження є органічною складовою загальноісторичних досліджень в області розвитку вітчизняної сільськогосподарської галузі, серед яких слід особливо виділити наукові ви-

дання, присвячені висвітленню історії розвитку аграрної науки, освіти і техніки [5], земельного питання й аграрних реформ [16], діяльності Науково-консультаційної ради Народного комісаріату земельних справ України 20-х – 30-х років ХХ ст., виданими науковцями Центру історії аграрної науки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України на чолі з чл.-кор. НААН України В.А. Вергуновим. Серед публікацій науковців цього центру слід виділити праці П.П. Панченка, Г.О. Глазунова, М.В. Присяжнюка, О.І. Борзих, О.В. Бігдана [16] та ін.

Торкаючись питань фундаментальних економіко-теоретичних розробок в дослідженні проблем агровиробництва в історії розвитку як світової, так й вітчизняної агроекономічної думки, автор неодноразово в ряді своїх попередніх публікацій підкреслював роль і значимість науки «Сільськогосподарська економія» (існувала в нашій країні до початку 30-х років ХХ ст. доки не була знищена сталіністами за те, що не вписувалася в постулати так званої «суцільної колективізації»), постійно наголошуючи на необхідності її поновлення. При цьому в одних публікаціях сільськогосподарська економія розглядалася як навчальна дисципліна [6; 9], в інших – як академічна наука [7; 8].

Мета дослідження. Отже, мета даної публікації показати на прикладі історичного досвіду 20-х – 30-х років ХХ ст., як позитивно впливали фундаментальні наукові дослідження на досягнення сталого агро-економічного розвитку в країні; обґрунтувати необхідність переосмислення цього досвіду стосовно можливості його застосування на сучасному етапі розвитку вітчизняного агровиробництва з урахуванням сьогоденнішніх реалій.

Виклад основного матеріалу. Осередками розвитку сільськогосподарської економії як академічної науки як у колишньому СРСР в цілому, так і по союзних республіках, зокрема, виступали різноманітні науково-дослідні інституції – від науково-дослідних кафедр, семінаріїв, секцій тощо – до спеціалізованих науково-дослідних інститутів як союзного, так й республіканського значення. Про роботу одного з них – Державного НДІ Сільськогосподарської економії в м. Москва (керівник – О.В. Чаянов) розповідалося в одній з попередніх авторських публікацій [8].

Продовжуючи ознайомлення читачів із сільськогосподарською економією як академічною наукою ця стаття присвячується діяльності Українського науково-дослідного інституту економіки і

організації сільського господарства в м. Харкові з кінця 20-х років ХХ ст. Тим самим доповнюється й інформація про роботу вітчизняних установ аграрного спрямування в цілому [14], та пов'язана з історією аграрної науки, освіти й техніки та присвячена земельним питанням, аграрним реформам в Україні в указані історичні періоди часу, висвітлені у вищеназваних наукових виданнях науковців ННСГБ НААН України.

Створенню в Україні першої науково-дослідної установи в області сільгоспеконімічних пошуків загальнодержавного значення в кінці 20-х років ХХ ст. передувала діяльність окремих науково-дослідницьких інституцій як структурних підрозділів у складі установ інших наукових і навчальних спрямувань в Харкові й Одесі. Зокрема, в Харкові до таких установ належали науково-дослідна кафедра економіки і організації сільського господарства Харківського сільськогосподарського інституту (керівник – акад. В.Ф. Левитський [11, с. 163; 22, с. 126]) та науково-дослідна аграрна кафедра Українського інституту марксизму (керівник – проф. П.І. Лященко [18, с. 151; 28]). У 1927 р. в Одесі на основі діяльності Вищого семінарію сільськогосподарської економіки та організації господарства при кабінеті сільськогосподарської економіки (керівник – проф. І.В. Балашов [1; 2, с. 16; 12]) Одеського сільськогосподарського інституту була утворена Одеська секція сільськогосподарської економіки та політики вищеназваної Харківської науково-дослідної кафедри економіки і організації сільського господарства [3; 29, с. 276–277]. Очолював цю секцію (яка належала до структурних підрозділів Одеського сільгоспінституту) проф. М.М. Кажанов* [29, с. 276]. Отже, сміливо можна сказати, що біля джерел створення в Україні науково-дослідної установи в області сільгоспеконі-

* Кажанов Микола Миколайович (1880–?) – видатний вітчизняний науковець, агроном, сільгоспеконімом. Народився в Одесі в 1880 р. Випускник Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісоводства за спеціальністю вчений-агроном. Учень і продовжувач вчення О.І. Скворцова. По завершенні навчання в інституті працював земським агрономом у Гдовському повіті С.-Пб. губ., входив до складу Імператорського Вільного економічного товариства. З початку 20-х років ХХ ст. займався науково-дослідною і навчально-педагогічною діяльністю у ВНЗ Ташкенту, Ленінграду, Одесі. З 1928 до 1929 рр. – перший директор першого в УРСР Українського НДІ Економіки і організації сільського господарства (м. Харків). У кінці 1930 р. заарештований органами ОДПУ в Одесі. Подальша його доля невідома.

номічних досліджень стояла ціла плеяда прекрасних вітчизняних науковців на чолі з очільниками описаних вище харківських й одеської академічних інституцій, видатними вченими-сільгоспеконімомами акад. В.Ф. Левитським, проф. М.М. Кажановим, проф. П.І. Лященко.

Первісно даний академічний заклад пропонувалося створити як Науково-дослідний інститут Сільськогосподарської економіки в Україні [18, с. 151], подібно до чайнівського загальносоюзного НДІ Сільгоспеконімії в Москві [8]. Однак, на засіданні пленуму бюро Науково-консультаційної ради Наркомземсправу УРСР, яка відбулася 22 липня 1928 р., було вирішено відкрити з жовтня 1928 р. Науково-дослідний інститут економіки й організації сільського господарства при Наркомземсправу УРСР. На посаду директора інституту було висунуто кандидатуру М.М. Кажанова, на заступника директора – А.М. Сліпанського, на вченого секретаря – О. Чорного. Було також визнано за доцільне залучити до найтіснішої участі у роботі цього НДІ проф. П.І. Лященка та проф. С.Ф. Веселовського [14, с. 203–204, 259].

Відкрився заклад за ухвалою уряду по доповіді Наркомземсправу (НКЗС) у першій столиці УРСР – м. Харкові 9 жовтня 1928 р. під назвою Український науково-дослідний інститут економіки й організації сільського господарства (УНДІЕОСГ) [26, с. 177]. Керівництво УНДІЕОСГ здійснювалося правлінням із семи осіб, яких затверджувала колегія НКЗС на чолі з директором інституту й водночас головою правління проф. М.М. Кажановим. Заступником директора було затверджено проф. А.М. Сліпанського, вченим секретарем – Т.М. Петришина. Серед чотирьох інших членів правління було по одному представнику від сільгоспкооперації та Наркомосвіти, двоє – від колегії НКЗС. Крім правління при УНДІЕОСГ існувала наукова колегія (як довідний орган інституту для розгляду різних методологічних питань, ув'язки планів роботи окремих кафедр і кабінетів). Вона складалася з директора, його заступника, наукового секретаря, завідувачів кафедрами й кабінетами. Рада інституту складалася з правління установи, завідувачів кафедрами й кабінетами, всіх дійсних членів, членів-кореспондентів й представників НКЗС, Наркомосвіти, Укрдержплану, Вищої ради народного господарства, всіх центрів виробничої сільгоспкооперації, Укрсельбанку, Цукротресту, Українського інституту марксизму, цілої мережі постійних місцевих крайових сільськогосподарських ву-

зів та ін. спілок й організацій, пов'язаних з сільгоспгалузями. Рада працювала під головуванням Наркому земельних справ й скликала НКЗС УРСР не менше ніж один раз на рік [24, с. 147; 26, с. 178–180, 188; 27].

УНДІЕОСГ мав у своїй структурі низку науково-дослідних ланок, які звалися кафедрами й кабінетами, а саме:

1) кафедра теоретичної сільськогосподарської економіки (завідувач – М.М. Кажанов, заступник завідувача – Т.Г. Білаш, до складу консультантів був запрошений П.І. Лященко) займалася опрацюванням методології планування сільського господарства, вивченням процесів диференціації на селі, форм й методів соціалістичної реконструкції сільського господарства та різних теоретичних проблем стосовно економіки й організації сільгоспвиробництва;

2) кафедра організації сільського господарства (завідувач – С.М. Тумановський) займалася проблемами районування сільського господарства України, а також розробляла бюджети селянських господарств, які вирощували буряк, тютюн та інші технічні культури. У складі кафедри діяв кабінет методики агрокультурної роботи та вивчення агрокультурного руху на селі (причому перший такий у СРСР), який безпосередньо був пов'язаний зі створеною УНДІЕОСГ мережею з двадцяти постійно діючих науково-дослідницьких станцій (дві – на Поліссі, п'ять – на Правобережжі, п'ять – на Лівобережжі, вісім – в Степу). Вони займалися вивченням таких питань економіки сільського господарства окремих районів як господарювання в індивідуальних та усупільнених його секторах, факторів економічної політики на селі – цін, сільгосподатків, хлібозаготівель, комплексного кредитування, посівних кампаній та ін.;

3) кафедра індустріалізації (завідувач – А.М. Сліпанський) займалася опрацюванням проблеми генерального плану розвитку сільського господарства з погляду його індустріалізації, причому з порівняльним виміром цих процесів за кордоном з метою виявлення умов застосування досягнень механізації у вітчизняному сільгоспвиробництві. У складі кафедри діяв кабінет Дніпрельстану, який займався вивченням питань енергопостачання, іригації нових культур тощо для потреб сільського господарства;

4) кафедра усупільнення сільського господарства (завідувач – П.І. Попов, заступник завідувача – І.Д. Чорний) проводила обстеження тракторизованих земельних громад, державних і ко-

оперативних машино-тракторних станцій, брала активну участь в комісії сприяння будівництву радгоспів в Україні. У складі кафедри були три кабінети – кооперації, колективізації та великих радгоспів, в яких зосереджувалося вивчення всіх організаційних та економічних проблем господарського їхнього будівництва;

5) кафедра аграрної політики (завідувач – І.М. Боднар) займалася дослідженням фінансово-кредитних питань сільського господарства України, зокрема, вивченням проблеми ефективності сільгоспкредиту, капіталовкладень в галузі;

6) кафедра економіки землевпорядкування та меліорації (завідувач – Д.І. Каплан) вивчала наслідки меліорації в АМСРР, розробляла наукові обґрунтування, плани і проекти меліоративних робіт по всій Україні, з притягненням до організації цієї справи самого селянства. У складі кафедри був кабінет економіки меліорації, який попередньо мав бути організований як окрема кафедра [14, с. 307–308; 24, с. 147–148; 26, с. 178–179, 181–183; 27].

З початку своєї організації УНДІЕОСГ розпочав створення в своїй структурі Центральної наукової сільськогосподарської бібліотеки (ЦНСГБ), фонди якої утворювалися за рахунок видань, переданих із бібліотек НКЗС, кооперативного товариства «Сільський господар» і сягнули відразу біля ста тисяч примірників [20; 24, с. 148; 26, с. 186]. Ставилось питання про те, щоб ЦНСГБ була самостійним науковим закладом, яка б не лише обслуговувала літературою центральні виробничі заклади та дослідні установи, а й вела бібліографію всієї літератури, що висвітлювала питання сільського господарства та про те, щоб ця бібліотека обов'язково одержувала примірник з сільгоспвидань, що виходили в СРСР [26, с. 186, 189], а також накопичувала й закордонну сільгосплітературу, з найновішими досягненнями в царині сільського господарства інших країн, що ставало справою актуальною й невідкладною [20].

За Статутом, що був затверджений Колегією НКЗС від 3 жовтня 1928 р., на УНДІЕОСГ були покладені такі завдання: 1) розробка загальних та галузевих проблем економіки та організації сільського господарства України, вивчення структури його соціально-економічних взаємовідносин з метою дослідження шляхів його соціалістичної реконструкції; 2) наукове обґрунтування перспектив раціональної організації та розвитку сільського господарства в напрямкові усупільнення та піднесення його

продуктивних сил; 3) наукове консультування поточних державних, кооперативних й громадських робіт в галузі організації сільського господарства [10, с. 1, п. 6; 24, с. 146; 26, с. 177]. Оскільки практична робота земельних органів та сільгоспооперації в Україні давно вже вимагала наукового обґрунтування всіх заходів планування сільського господарства та будівництва соціалістичних форм сільгоспвиробництва, саме УНДІЕОСГ мав підвести наукову базу під подальший їхній плановий розвиток в республіці [27], що об'єктивно мало б сприяти досягненню сталих темпів агро-економічного розвитку в Україні.

Свої завдання інститут виконував такими шляхами: 1) дослідження напрямків розвитку продуктивних сил сільського господарства; 2) організації експедиційних досліджень задля вивчення його стану як в цілому, так і по окремих галузях; 3) проведення всебічних досліджень та розв'язання теоретичних й практичних економічних проблем за дорученнями зацікавлених відомств, виробничих та інших установ й організацій та з власної ініціативи; 4) опрацювання нових методів, норм наукової організації праці в сільгоспвиробництві та визначення її економічної ефективності (включаючи організацію допоміжних заходів та вдосконалення існуючих); 5) доручення підпорядкованим науковим й навчально-виробничим підрозділам та окремим виконавцям розроблення різних наукових завдань; 6) встановлення постійних зв'язків з іншими науковими установами як в межах СРСР, так й за кордоном; 7) популяризації й поширення сільгоспзнань з економіки та організації галузі; 8) скликання наукових з'їздів, нарад, конференцій тощо з питань, пов'язаних з діяльністю інституту та участь в тих, що скликаються іншими установами в СРСР та за кордоном; 9) організації публічних доповідей, лекцій, курсів, гуртків, семінарів тощо для підвищення кваліфікації сільгосппрацівників різних рівнів; 10) організації видавничої діяльності (видання наукових збірників та популярних видань сільськогосподарської направленості) [24, с. 146–147; 26, с. 177–180, 184].

Наслідки своєї наукової роботи співробітники УНДІЕОСГ висвітлювали в статтях та інших публікаціях у журналі «Вісник сільськогосподарської науки та досвідної справи» (в 1928–1929 рр. виходив як науковий орган Наркомземсправу) та ін. виданнях. Крім того, в 1929 р. вийшов з друку перший том «Наукових записок Українського інституту економіки й організації сільського господарства» [13; 26, с. 184–185, 189; 27].

З метою підготовки молодих наукових співробітників при УНДІЕОСГ з 1929 р. при всіх його кафедрах була організована аспірантура [24, с. 147; 26, с. 179, 189; 27]. Первісно, за станом на 1 червня 1929 р., основний штат інституту складався з 39 осіб, а з залученими представниками – з 105 осіб. На 1929–1930 академічний рік планувалося встановити відповідно 80 та 180 осіб [26, с. 186].

З початку свого виникнення на 1928–1929 академічний рік інститут ставив перед собою за завдання проробку таких наукових проблем, спрямованих на досягнення сталого агро-економічного розвитку в Україні: інтенсифікації сільського господарства; Дніпрельстану (в економічній частині); врожайності (в економічному розрізі); індустріалізації та механізації сільського господарства України; організаційно-виробничих типів сільського господарства; вивчення ефективності сільгоспкредиту та капіталовкладень в сільське господарство в республіці; кооперативної контрактації товарних та зернових культур. Намічалось обслідувати низку кооперативних та колективних закладів для вивчення окремих проблем, що їх ставила радянська влада [10, с. 1, п. 6; 24, с. 148; 26, с. 181–183, 187–188].

Розгортання роботи УНДІЕОСГ обумовило потребу в розгортанні на 1929–1930 академічний рік нових кабінетів: економіки дослідної справи, а також зернового господарства та вивчення проблем врожайності (обидва кабінети – при кафедрі організації сільського господарства); сільгоспкредиту (при кафедрі аграрної політики); техніко-промислових культур, а також економіки скотарства (обидва кабінети – при кафедрі індустріалізації); землевпорядження (при кафедрі економіки землевпорядження та меліорації), а також потребу в реорганізації кабінету Дніпрельстану та створенні статистичного (на правах кабінету при Науковій колегії інституту для розробки статистичної методології) й спеціального технічного (при кафедрі індустріалізації для організації технічної консультації з питань, пов'язаних з економічними дослідженнями різних індустріальних сільгоспзакладів) бюро [26, с. 180–181, 185, 188].

Водночас було прийнято рішення спростити управління інститутом, ліквідувати його Правління та реорганізувати Раду й Дирекцію, передавши останній цілком функції управління (Дирекція складалася з директора, двох його заступників, науково-

го секретаря та одного обраного представника від Наукової колегії інституту [26, с. 189]).

Через п'ять місяців від початку фактичної роботи відбулося урочисте відкриття УНДІЕОСГ. Сталося це 11 березня 1929 р. «у помешканні клубу робітників народнього господарства за великого числа присутніх представників від партійних, професійних, державних, наукових, оперативних (вочевидь в цитаті описки, мабуть малося на увазі – «кооперативних» – прим. автора публікації), учбових, громадських і інш. установ і організацій <...> Урочисті збори відкрив Народний Комісар Земельних справ і Голова Ради Інституту т. О. Шліхтер, який в своїй промові яскраво висвітлив місце та ролі Інституту Економіки в системі інших н.-д. установ НКЗС в справі реконструкції сільського господарства України, зокрема звернувши увагу на те, що н.-д. установи мусять поруч розроблення теоретичних проблем в першу чергу проробляти питання практичні поточного порядку» [25].

За підсумками піврічної роботи УНДІЕОСГ (з моменту фактичного його відкриття 09.10.1928 р. до 01.06.1929 р.) в Постанові колегії НКЗС на доповідь від 27.06.1929 р. про діяльність цього інституту окрім високої оцінки підкреслювалося, що «поруч з розробкою практичних проблем, що стосуються соціалістичного розвитку сільського господарства, при Інституті має вестись і теоретична робота, що має бути за базу для розробки практичних питань» [26, с. 188]. Однак, у наступний 1929–1930 академічний рік УНДІЕОСГ вступив вже без свого першого директора М.М. Кажанова, який на той час у зв'язку з активізацією гонінь проти нього з настанням сталінських репресій був звільнений з цієї посади [23, с. 388–389].

Що стосується відомостей про подальшу діяльність самого УНДІЕОСГ, то будь-яких даних про його роботу з другої половини 1929 р. до першої половини 1931 р. віднайти не вдалося. Проте відомо, що після утворення за Постановою Раднаркому УРСР від 12 травня 1931 р. Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук (ВУАСГН) [21, с. 110] (за даними з інших джерел ВУАСГН утворена згідно з урядовим рішенням від 22 травня 1931 р. [4, с. 5–6]. Президентом ВУАСГН було затверджено академіка О.Н. Соколовського, віце-президентами – професорів А.М. Сліпанського та Т.Г. Білаша, а також П.І. Попова, вченим секретарем – Д.С. Харченка; членами Президії – Н.В. Левенштама, К.К. Віторта, професорів І.М. Боднара та М.Г. Варфоломєєва

[4, с. 6–7]). Цей інститут був перепідпорядкований від НКЗС до академії [4, с. 10, 37, 252], декілька раз змінюючись в назві: в 1931 р. він називався Український науково-дослідний інститут організації соціалістичного сільськогосподарського виробництва та сільськогосподарської економіки (така назва була на обкладинці журналу «Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства», який з 1930 р. став виходити в продовження попередніх випусків журналу «Вісник сільсько-господарської науки та досвідної справи» і який в 1931 р. був органом Всеукраїнського товариства аграрників-марксистів та даного інституту), а за іншими даними – НДІ Сільськогосподарської економіки, організації та планування сільського господарства та сільськогосподарської промисловості [4, с. 37]; в 1932 р. називався «НДІ Економіки і організації соціалістичного сільськогосподарського виробництва» [4, с. 10] або «Український НДІ організації соціалістичного господарства та сільськогосподарської економіки» [4, с. 252].

Втім, як повідомлялося в Звідомленні про роботу ВУАСГН за період з 01.06.1931 р. по 01.06.1932 р. «щоб наблизити наукову роботу до практичних питань радгоспно-колгоспного будівництва, Президія Академії реорганізувала Інститут Економіки та організації сільськогосподарські в 2 – Інститути: Радгоспного та Колгоспного будівництва з відповідними філіями цих інститутів в Одесі та Києві» і обидва ці інститути знаходилися «в тісному зв'язку по своїй роботі з Укрколгоспцентром та с.-г. трестами України» [21, с. 112]. За станом на 1932–1934 рр. у м. Харкові також існувало два таких інститути – Український НДІ радгоспного будівництва (УНДІР) та Український НДІ колгоспного будівництва (УНДІК) [4, с. 263–264, 270, 273] (при цьому, що цікаво, відомо також і те, що в 1931 р. при ВУАСГН в м. Києві на вул. Леніна, 46 знаходився Український НДІ колгоспного будівництва (республіканського значення [4, с. 247], проте, як він співвідносився з подібною назвою НДІ в Харкові не відомо).

Відомо, однак, що згідно з наказом наркома землеробства УРСР Л.Л. Паперного № 167 від 31 березня 1935 р. було прийнято рішення про ліквідацію ВУАСГН, яку звинуватили в протягуванні націоналістичних ідей [4, с. 12; 16, с. 286; 17, с. 68–69, 71]. Відтак, можливо були ліквідовані й певні її науково-дослідні структурні підрозділи, включаючи ті НДІ, які стали правонаступниками УНДІЕОСГ й вік яких загалом виявився вельми коротким (не кажучи про те, що бодай будь-які відомості про їхню на-

укову діяльність після звільнення М.М. Кажанова з посади директора УНДІЕОСГ віднайти за станом на сьогодні не вдалося, а після 1934 р. й до 1956 р. взагалі не вдалося віднайти бодай згадок про існування жодного з останніх правонаступників УНДІЕОСГ – а ні УНДІК, а ні УНДІР, а ні по Харкову, а ні по Києву, куди з 1934 р. переїхала столиця УРСР).

У 1956 р. згідно з Постановою ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР № 524 від 10 травня 1956 р. в м. Києві було створено ряд науково-дослідних академічних установ агрономічного спрямування, серед яких був й Український науково-дослідний інститут економіки й організації сільського господарства (УНДІЕОСГ) [15, с. 3; 19, с. 855], тобто з точнісінько такою ж назвою й аббревіатурою як і створений 9 жовтня 1928 р. подібного ж спрямування заклад у Харкові. З 1968 р. київський заклад тривалий час називався УНДІЕОСГ ім. О.Г. Шліхтера (не забуваймо, що саме останній відкривав харківський УНДІЕОСГ на урочистому відкритті 11 березня 1929 р.), у радянський період підпорядковувався Південному відділенню Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна (ВАСГНІЛ), а після проголошення Україною незалежності – Національній академії аграрних наук (НААН) України [15, с. 3]. Зараз ця академічна установа носить назву Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (ННЦ «ІАЕ» [15, с. 6]).

Висновки і пропозиції. Враховуючи, що харківський й київський УНДІЕОСГ-и з моменту їхнього утворення поставали як столичні центральні українські заклади агро-економічного спрямування загальнореспубліканського значення, були підпорядковані галузевій академії наук загального сільгоспспрямування та/або їхнього від загальносоюзного (в радянські часи) відділення в Україні, та беручи до уваги, що ВУАСГН визнана передтечею сучасної НААН України й веде свою хронологію від 22 травня 1931 р. [4, с. 6, 28–29], доречно поставити питання про те, щоб ННЦ «ІАЕ», який зараз знаходиться в Києві на вул. Героїв оборони, 10, так само вів свою хронологію від 9 жовтня 1928 р., тобто за аналогією з історією з ВУАСГН – НААН, датою народження сучасного ННЦ «ІАЕ» вважати день, коли фактично працював УНДІЕОСГ у Харкові.

А поки таке рішення ніким й ніде офіційно ще не прийнято (це – справа часу) харківський УНДІЕОСГ можна сміливо вважати першим в УРСР академічним закладом агро-економічного

спрямування, першим директором якого назавжди в пам'яті людській залишиться видатний вітчизняний науковець-сільгоспеконом Микола Миколайович Кажанов.

З урахуванням сказаного не зайвим буде розглянути питання про вшанування світлої пам'яті М.М. Кажанова та продумати, в який спосіб це було б якнайкраще здійснити (встановити пам'ятну дошку, назвати його іменем структурний підрозділ, чи, як найсмівливіша думка, – саму цю установу).

У продовження викладеного вище здається цілком слушною й цілком конкретна пропозиція щодо конкретної науки – сільськогосподарської економії. Виходячи з доречності її поновлення як навчальної дисципліни у ВНЗ відповідного профілю в Україні доречною є думка про її поновлення і як дисципліни академічної в структурі відповідних науково-дослідних установ економічного, сільськогосподарського, агро-економічного, харчового та взаємопов'язаних з ними напрямків. Це можна зробити шляхом відтворення в указаних інституціях структурних підрозділів з сільськогосподарської економії, розпочинаючи принаймі зі створення науково-дослідних ділянок, лабораторій, підсекцій, секцій, кабінетів, кафедр, бюро, відділів тощо та можливо й інших підрозділів. І чому б цю справу не розпочати саме з правонаступника УНДІЕОСГ – ННЦ «Інститут аграрної економіки», який зараз розташований в Києві?

1. Балашов І.В. Питання щодо методології с.-г. районізації. *Вісник Одеського Сільсько-Господарського Інституту*. Одеса, 1927. III вип. С. 52–57.
2. Білаш Т. Ідеологічна боротьба на аграрному фронті. Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства. *Орган Українського Н.-Д. Інституту Соціалістичної Реконструкції Сільського Господарства*. Харків, 1930. Рік видання перший. № 2. С. 6–17.
3. Брик Б. Про Одеську секцію науково-дослідчої катедри с.-г. економіки та політики. *Вісник сільсько-господарської науки та досвідної справи. Науковий орган Наркомземсправ*. Харків, 1928. Т. V. № 2. С. 137–138.
4. Вергунов В.А., Гриник І.В., Кірпаль З.П., Семчук Н.І., Решетник О.П., Пильтяй О.М. Всеукраїнська Академія Сільськогосподарських Наук. *Збірник документів і матеріалів*. К.: Аграрна наука, 2006. 314 с. (Українська академія аграрних наук. Державна наукова сільськогосподарська бібліотека. *Історико-бібліографічна*

- серія «Аграрна наука України в документах і матеріалах». Заснована професором В.А. Вергуновим – директором ДНСГБ УААН у 2001 р. Книга 15).
5. Вергунов В.А. Історія аграрної науки, освіти і техніки в Україні: ретросп. наук.-доп. бібліогр. покажч. автореф. дисертацій, видань та публікацій, підготовлених у Центрі історії аграр. науки ДНСГБ НААН (2001–2011 р.). К., 2011. 385 с. (*Історико-бібліографічна серія «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії»*. Кн. 50).
  6. Гаркавко В.К. 3 історії розвитку «Сільськогосподарської економії» в системі економічних наук. *Історія народного господарства та економічної думки України. Зб. наук. праць*. Вип. 37–38. К., 2005. С. 305–311.
  7. Гаркавко В.К. Місце і роль фундаментальних економіко-теоретичних розробок в дослідженні проблем агровиробництва в історії розвитку агроекономічної думки 20-х рр. ХХ ст. (чаянівська спадщина). *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. № 34. К.: НУХТ, 2010. С. 145-151.
  8. Гаркавко В.К. Організація наукових досліджень розвитку агровиробництва в роботі НДІ Сільгоспекономії в 20-х рр. ХХ ст. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. № 26. *Економіка*. Київ: НУХТ, 2008. С. 20–22.
  9. Гаркавко В.К. Сільськогосподарська економія як наука – теоретична основа економіки і організації сільськогосподарського підприємства. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. № 19. Ч. III. *Економіка*. Київ: НУХТ, 2006. С. 17–21.
  10. Домрачов А. Робота с.-г. досвідних установ НКЗС. *Вісті Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Рад Робітничих, Селянських та Червоноармійських Депутатів*. Харків. Рік видання 8-й. № 56 (2549). П'ятниця 8 березня 12 (1929) р. Додаток до «Вістей ВУЦВК» Сільське Господарство. № 8. 8 березня 12 (1929) р. С. 1–2.
  11. Лободюк С. Харківська науково-дослідча кафедра економіки та організації сільського господарства. *Вісник сільськогосподарської науки та досвідної справи. Науковий орган Наркомземсправ*. Харків, 1928. Том V. № 3. С. 163–164.
  12. Малий Я. Шкідництво проф. Балашова у соціалістичній реконструкції сільського господарства. *Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства*. Орган Всеукраїнської академії с.-г. наук, Всеукраїнського товариства аграрників-марксистів та н.-д. інституту організації соціалістичного с.-г. виробництва. Харків: Держсільгоспвидав, 1931. № 8–9. Серпень – Вересень. С. 117–124.
  13. Наукові записки Українського Інституту Економіки й Організації Сільського Господарства. Том I. Харків. Держтрест «Харполіграф», 1929. 114 с. (У.С.Р.Р. Н.К.З.С. Укр. Н.-Д. Інститут Екон. й Організації Сільського Господарства).
  14. Науково-консультаційна рада Народного комісаріату земельних справ УСРР (1927–1930 рр.): зб. док. і матеріалів. К., 2010. 600 с. (*Історико-бібліографічна серія «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії»*. Кн. 41).
  15. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»: роки і люди. *Ювілейне видання, присвячене 50-річчю Науково-дослідної установи*. К.: ННЦ ІАЕ, 2006. Ч. 1. 486 с.
  16. Панченко П.П., Глазунов Г.О., Присяжнюк М.В., Борзих О.І., Бігдан О.В. Земельне питання та аграрні реформи в Україні: доба 1917–1940 років. К., 2011. 483 с.
  17. Пасечник П.П. Против украинского национализма на аграрном фронте. *На аграрном фронте*. Орган Аграрного Інститута Коммунистической Академии. ОГІЗ – Сельхозгиз. 1934. № 9. Септябрь. С. 66–77.
  18. Полонський Ф. В аграрному семінарі та аграрній секції Українського Інституту Марксизму. До утворення Науково-Дослідчого Інституту Сільсько-Господарської Економії на Україні. *Вісник сільсько-господарської науки. Видає Сільсько-Господарський Науковий Комітет України*. Харків, 1927. Том IV. Рік видання 4-й. № 2–3. С. 150–151.
  19. Про заходи по поліпшенню роботи науково-дослідних закладів по сільському господарстві. З постанови ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР 10 травня 1956 р. № 524 (ЗПУРСР № 9–10, ст. 90). *Хронологічне зібрання Законів, Указів Президії Верховної Ради, Постанов і Розпоряджень Уряду Української РСР*. Том третій. 1952–1956 рр. Державне видавництво політичної літератури УРСР. К., 1963. 1124 с.
  20. Про організацію центральної с.-г. бібліотеки в Харкові. *Вісник сільсько-господарської науки та досвідної справи. Науковий орган Наркомземсправ*. Харків, 1929. Том VI. № 1. С. 148.
  21. Рік роботи президії всеукраїнської академії с.-г. наук (1.VI.1931 р. – 1.VI.1932 р.). Постанова Колегії НКЗС на відчитну доповідь Президії Всеукр. Академії С.-Г. Наук від 25.VI.1932 р. Постанова президії всесоюдної академії сільсько-господарських наук ім. В.І. Леніна. На доповідь Президії Всеукр. Академії Сільсько-Господарських Наук про роботу її за час з 1.VI.31 р. по

- 1.VI.32 року (затверджено 28.VI.32 р.). *Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства*. Орган Всеукраїнської Академії с.-г. наук, радгоспного (УНДІР) та колгоспного (УНДІК) інститутів. 1932. № 7. Липень. С. 110–118.
22. Робота Науково-Дослідчих Катедр при Інституті. *Вісті Харківського Сільсько-Господарського Інституту імені тов. Раковського*. Трьохмісячник. Вид-во Х.С.-Г. Інституту ім. т. Раковського. 1926. № 6. Липень – Вересень. С. 126–128.
23. Труды Первой Всесоюзной конференции аграрников-марксистов. 20.XII–27.XII.1929 г. В двух томах. Том первый. М.: Изд-во Коммунистической академии, 1930. 467 с.
24. Тушкан Ю. Український Науково-Дослідчий Інститут Економіки й Організації Сільського Господарства при Наркомземсправ. *Вісник сільсько-господарської науки та досвідної справи*. Науковий орган Наркомземсправ. Харків, 1928. Том V. № 6. С. 146–148.
25. Тушкан Ю. Урочисте відкриття Українського Науково-Дослідчого Інституту Економіки й Організації Сільського Господарства при Наркомземсправ. *Вісник сільсько-господарської науки та досвідної справи*. Науковий орган Наркомземсправ. Харків, 1929. Том VI. № 5. С. 129.
26. Український Науково-Дослідчий Інститут Економіки й Організації Сіл. Г-ва. Коротка звітна доповідь про роботу з часу заснування до 1.VI.29 р. Постанова Колегії НКЗС на доповідь Українського Науково-Дослідчого Інституту Економіки й Організації Сільського Господарства. *Вісник сільсько-господарської науки та досвідної справи*. Науковий орган Наркомземсправ. Харків, 1929. Том VI. № 6–7. С. 177–189.
27. Український Н.-Д. Інститут с.-г. економіки. *Вісті Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Рад Робітничих, Селянських та Червоноармійських Депутатів*. Харків. Рік видання 8-й. № 45 (2539). Неділя 24 лютого 12 (1929) р. Додаток до «Вістей ВУЦВК» Наука і Освіта. № 2. 24 лютого 12 (1929) р. С. 2.
28. Ф.П. Аграрна катедра Українського інституту марксизму. *Український агроном. Громадсько-агрономічний та професійний журнал Агрономічної секції ВУК профспілки с.-господар. та лісових робітників СРСР*. Харків. 1928. 3-й рік видання. № 1. Січень. С. 83 [Стаття опублікована також в: *Вісник сільсько-господарської науки та досвідної справи*. Науковий орган Наркомземсправ. Харків, 1928. Том V. № 2. С. 138–139].

29. Хроніка. З приводу доповіді про діяльність Одеського С.-Г. Інституту [резолуція Одеського Окрвиконкому на засіданні з 21 листопада 1927 р. (прот. № 32)]. *Вісті Одеського Сільсько-Господарського Інституту*. Одеса, 1928. IV вип. С. 274–280.

References

- Balashov, I.V. (1927). Question about the methodology of agricultural sciences regionalization. *The news of the Odessa Agricultural-Economic Institute*. Odessa. III vyp., pp. 52–57 [in Ukrainian].
- Bilash, T. (1930). Ideological struggle on the agrarian front. *Ways of socialist reconstruction of agriculture*. Organ Ukrai'ns'kogo N.-D. Instytutu Socijalistychnoi' Rekonstrukcii' Sil's'kogo Gospodarstva. Harkiv. Rik vydannja pershyj, 2, pp. 6–17 [in Ukrainian].
- Bryk, B. (1928). About the Odessa section of the research department of the agricultural of. economy and politics. *Bulletin of Agricultural Science and Experiences*. Naukovyj organ Nar-komzemsprav. Harkiv. T. V, 2, pp. 137–138 [in Ukrainian].
- Vergunov, V.A., Grynyk, I.V., Kirpal', Z.P., Semchuk, N.I., Reshetnyk, O.P., Pyl'tjaj, O.M. (2006). All-Ukrainian Academy of Agricultural Sciences. *Collection of documents and materials*. K.: Agrarna nauka. 314 p. (*Ukrai'ns'ka academy agrarnyh nauk. Derzhavna naukova sil's'kogospodars'ka library. Historical-bibliographical series "Agrarna nauka Ukraïny v dokumentah i materialah". Zasnovana professor V.A. Vergunovym – Dyrektorom DNSGB UAAN u 2001 r. Book 15*) [in Ukrainian].
- Vergunov, V.A. (2011). History of Agrarian Science, Education and Technology in Ukraine: retrospective scientific bibliographic index of the abstracts of dissertations, and publications by the Center of the History of Agrarian Sciences, National Academy of Sciences of Ukraine (2001–2011). K., 385 p. (*Historical-bibliographic series "Agrarian Science of Ukraine in Persons, Documents, Bibliographies". Kn. 50*) [in Ukrainian].
- Garkavko, V.K. (2005). From the history of the development of agricultural economics in the system of economic sciences. *History of the national economy and economic thought of Ukraine. Zb sciences works*. Vyp. 37–38. K., pp. 305–311 [in Ukrainian].
- Garkavko, V.K. (2010). The place and role of fundamental economic and theoretical developments in the study of agrarian problems in the history of the development of agro-economic thought of the 20s of the twentieth century. (Chayaniv Heritage). *Scientific papers of*

- the National University of Food Technologies*, 34. K.: NUHT, pp. 145–151 [in Ukrainian].
8. Garkavko, V.K. (2008). Organization of scientific researches on the development of agro-production in the work of the Research Institute of Agricultural Economics in the 20s of the twentieth century. *Scientific works of the National University of Food Technologies*, 26. Ekonomika. Kyi'v: NUHT, pp. 20–22 [in Ukrainian].
  9. Garkavko, V.K. (2006). Agricultural economy as a science – the theoretical basis of the economy and organization of agricultural enterprises. *Scientific works of the National University of Food Technologies*, 19. Ch. III. Ekonomika. Kyi'v: NUHT, pp. 17–21 [in Ukrainian].
  10. Domrachov, A. (1929). Work of agricultural research institutions of the NCC. *The news of the All-Ukrainian Central Executive Committee of the Workers', Peasants' and Red Army Deputies' Councils*. Kharkiv. 8th year of edition. № 56 (2549). Friday, 8th of March, 12 (1929) Appendix do «Vistej VUCVK» Sil's'ke Gospodarstvo, pp. 1–2 [in Ukrainian].
  11. Lobodjuk, S. (1928). Kharkov Scientific Research Department of Economics and Agriculture Organization. *Bulletin of Agricultural Science and Experiences*. Naukovyj organ Narkomzemsprav. Kharkiv. Tom V, 3, pp. 163–164 [in Ukrainian].
  12. Malyj, Ja. (1931). Sabotage by Professor Balashov in the socialist reconstruction of agriculture *Ways of socialist reconstruction of the agriculture*. Kharkiv: Derzhsil'gospvydav. № 8–9. August–September, pp. 117–124 [in Ukrainian].
  13. Scientific notes of the Ukrainian Institute of Economics and the Organization of Agriculture. (1929). Volume I. Kharkiv. Derzhrest «Harpoligraf» (U.S.R.R. N.K.Z.S. Ukr. N.-D. Instytut Ekon. j Organizacii' Sil's'kogo Gospodarstva) [in Ukrainian].
  14. Scientific and Consultative Council of the People's Commissariat of Land Affairs of the USSR (1927–1930): *Selection of documents and materials*. (2010). K. (*Historical-bibliographic series "Agrarian Science of Ukraine in Persons, Documents, Bibliographies"*. Book. 41) [in Ukrainian].
  15. National Science Center "Institute of Agrarian Economics": years and people. (2006). *Anniversary edition devoted to the 50th anniversary of the Research Institute*. K.: NNC IAE. Part 1 [in Ukrainian].
  16. Panchenko, P.P., Glazunov, G.O., Prysazhnyuk, M.V., Borzyh, O.I., Bigdan, O.V. (2011). Land issue and agrarian reforms in Ukraine: the period of 1917–1940. K. [in Ukrainian].
  17. Pasechnik, P.P. (1934). Against Ukrainian nationalism on the agrarian front. *On the agrarian front*. Organ Agrarnogo Instituta Kommunisticheskoi Akademii. OGIZ – Sel'khozgiz. № 9. September, pp. 66–77 [in Russian].
  18. Polons'kyj, F. (1927). In the agrarian seminar and agrarian section of the Ukrainian Institute of Marxism. Prior to the creation of the Research Institute of Agricultural and Economic Economy in Ukraine. *Bulletin of Agricultural Science*. Edited by the Agricultural-Economic Scientific Committee of Ukraine. Kharkiv. Volume IV. 4th year of edition. № 2–3, pp. 150–151 [in Ukrainian].
  19. About measures to improve the work of research institutions in agriculture. From the Decree of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine and the Council of Ministers of the USSR May 10, 1956, No. 524 (ZPUPSR No. 9-10, item 90). (1963). *Chronological Assembly of Laws, Decrees of the Presidium of the Verkhovna Rada, Decrees and Orders of the Government of the Ukrainian SSR*. Volume 3. 1952–1956 rr. Derzhavne vydavnytvo politychnoi' literatury URSR. K. [in Ukrainian].
  20. About the organization of the central region libraries in Kharkiv. (1929). *Bulletin of Agricultural Science and Experiences. Scientific organ of Narcological diseases*. Kharkiv. Volume VI. № 1 [in Ukrainian].
  21. A Year of work of the Presidium of the All-Ukrainian Academy of Agricultural Sciences (1/VI.1931–1/VI.1932). (1932). Decree of the NKZS of 25/VI 1932 (approved on 28-VI-32). *Ways of socialist reconstruction of agriculture. Organ of All-Ukrainian Academy of Agricultural Sciences Sciences, State Farm (UNDIR) and the Collective Farm (UNIDC) institutions*. № 7. July, pp. 110–118 [in Ukrainian].
  22. The work of the Research-Research Department at the Institute. (1926). *The announcement of the Kharkiv Agricultural-Economic Institute named Comrade. Rakovsky Three month old*. Vyd-vo H.S.-G. Instytutu im. t. Rakovsk'kogo № 6. Lypen' – Veresen', p. 126–128 [in Ukrainian].
  23. Proceedings of the First All-Union Conference of Agrarian Marxists. 20/XII–27/XII 1929 (1930). In two volumes. Volume I. M.: Communist Academy [in Russian].
  24. Tushkan, Ju. (1928). Ukrainian Scientific Research Institute of Economics and Organization of Agriculture under the Department of Narcotic Medicine. *Bulletin of Agricultural Science and Experiences. Scientific organ of Narcological diseases*. Kharkiv. Volume V. № 6, 146–148 [in Ukrainian].

25. Tushkan, Ju. (1929). Solemn opening of the Ukrainian Research and Research Institute of the Economy and Organization of Agriculture in the People's Commissariat. *Bulletin of Agricultural-Economic Science and Experiential Affairs. Scientific organ of Narcological diseases*. Kharkiv. Volume VI. № 5, p. 129 [in Ukrainian].
26. Ukrainian Research Institute of Economics and Organization. GWA. (1929). A brief report on the work from the time of foundation to 1.VII-29. Resolution of the NCCU Board on the report of the Ukrainian Research Institute of Economics and Organization of Agriculture. *Bulletin of Agricultural Science and Experiences. Scientific organ of Narcological diseases*. Kharkiv. Volume VI. № 6–7, p. 177–189 [in Ukrainian].
27. Ukrainian Research Institute of agricultural sciences Economics. (1929). *News of the All-Ukrainian Central Executive Committee of Workers', Workers', Peasants' and Red Army Deputies' Councils*. Kharkiv. 8th year of edition. № 45 (2539). Nedilja 24 ljutogo 12 (1929). Appendix to «Visti VUCVK» Nauka i Osvita. № 2. 24 February 12 (1929), p. 2 [in Ukrainian].
28. F.P. (1928). Agrarian Department of the Ukrainian Institute of Marxism. *Ukrainian agronomist. Public-agronomic and professional magazine of the Agronomic section of the VUC of the trade union of agricultural and forestry workers of the USSR*. Kharkiv. 1928. 3rd year of edition № 1. January, p. 83 [in Ukrainian].
29. Chronicle. (1928). Regarding the report on the activities of Odesa Agricultural Institute [resolution of the Odessa Executive Committee at a meeting on November 21, 1927 (prod. No. 32)]. *The news of the Odessa Agricultural-Economic Institute*. Odesa. IV Volume, p. 274–280 [in Ukrainian].

Одержано 12.04.2017 р.